

לקט פניני הרב

על

פרשיות השבוע

ספר ויקרא – פרשת מצורע

מאת

הרב יוסף דוב הלוי

סולובייצ'יק זצ"ל

נאסף ע"י מנחם יהודה נוסבאום

מ--:

מסורה – מאסף תורני - איחוד הקהילות החרדיות באמריקה

בית יצחק – קובץ תורני – ישיבת רבנו יצחק אלחנן

YU Torah

ספרי הרב צבי שכטר שליט"א:

נפש הרב

מפניני הרב

דברי הרב

ומעוד מקורות כפי שצוין בראש כל קטע שנלקט

ירושלים תובב"א

תשע"ט - שנה שניה

(ב) זאת תהיה תורת המצורע ביום טהרתו והיבא אל-הכהן:
(ג) ויצא הכהן אל מחוץ למחנה וראה הכהן
והנה גרפא נגע הצרעת מן הצרוע:

מתוך: רשימות שיעורים על מסכת ברכות - עמ' 20 - 20

ויקרא פרק יג (ב) כל מי אשר הנגע בו יטמא טמא הוא בדרך ישוב מחוץ למחנה מושבו:

דין שילוח מצורע מבתי ערי חומה

דף ה ע"ב. גמ' וז"ל אר"י נגעים ובגדים אינן יסורים של אהבה ונגעים לא והתניא כל מי שיש בו אחד מארבעה מראות נגעים הללו אינן אלא מזבח כפרה וכו' ואב"א הא לן והא לן והא עכ"ל. פירש רש"י (ד"ה הא לן והא לן) וז"ל בא"י שערי חומה מקודשות בה ומצורע טעון שילוח חוצה להן אינן יסורין של אהבה, בבל שאין טעונין שילוח והן מזבח כפרה הווי יסורין של אהבה עכ"ל. והקשו עליו בתוס' (ד"ה הא לן) "דשילוח מחנות לא היה נוהג אלא בזמן שהיוכל נוהג ובתי ערי חומה, וכימי האמוראין לא היה היוכל נוהג וכו' והאיך היה מדבר ר' יוחנן מדבר שלא היה נוהג בימיו".

וי"ל דרש"י סובר דאע"פ דקדושת בתי ערי חומה תלויה כיוכל ובטלה בזה"ז, מ"מ דין שילוח מצורע מבתי ערי חומה אינו חל מדין שילוח טמאים שתלוי בקדושת מחנות, אלא דהוא דין בפני עצמו לשלח מצורע מחפצא של ערי חומה, וחל דין שילוח מצורע מבתי ערי חומה אף בזה"ז ואע"פ שאין יוכל נוהג ואינן מקודשות. וביתר ביאור נראה דהנה יעויין ברמב"ם בהלכות טומאת צרעת (פ"י הל"ז) וז"ל דין המצורע שיהיה לו מושב לכרו חוץ לעיר שנאמר מחוץ למחנה מושבו ודבר זה בעיירות המוקפות חומה בא"י בלבד עכ"ל. ברם בהלכות ביאת מקדש (פ"ג ה"ב) כתב וז"ל שומע אני שהמצורע והזב וטמא מת שלשתן במקום אחד ת"ל במצורע בדרך ישוב מחוץ למחנה מושבו זה מחנה ישראל שהוא מפתח ירושלים ולפנים מה מצורע שטומאתו חמורה חמור שילוחו משילוח חבירו וכו' לפיכך משלחין את המצורע חוץ לג' מחנות שהוא חוץ לירושלים מפני שהוא מטמא כביאה מה שאין הזב מטמא עכ"ל. וצ"ע אמאי השמיט הרמב"ם כאן דין שילוח המצורע מעיירות מוקפות חומה וכמו שהזכירו בהלכות טומאת צרעת, והביא רק את דין שילוח המצורע מירושלים בלבד.

ונראה ליישב דהנה הרמב"ם במנין המצוות הקצר בכותרת ריש הלכות טומאת צרעת (מצוה ד') כתב וז"ל שיהיה המצורע מפורסם בקריעת בגדיו ופריעת ראשו ועטייה על שפם עכ"ל. ומבואר דיש הלכה של פרסום המצורע, ולפי"ז נראה דס"ל להרמב"ם דנאמרו ב' דינים בשילוח מצורע מחוץ למחנה: א) דין שילוח המצורע ממחנה ישראל מדין שילוח הטמאים, וחל מחמת טומאת מצורע, ומשום כך משלחין מצורע מחוץ לירושלים. ב) קיום פרסום שהוא מצורע, ושילוחו מן המחנה מהווה קיום פרסום צרעתו כקריעת בגדיו ופריעת ראשו, ודין זה נלמד מטמא טמא יקרא.

ונראה דיש נפ"מ בין שני הדינים לענין מלקות, דמצות שילוח הטמאים ממחנה הקדוש ומירושלים נאסר בלאו ולוקין עליו וכמשי"כ הרמב"ם (פ"ג מהל' ביאת מקדש ה"ח) וז"ל הטמא המשולח מהר הבית אם נכנס עובר בלא תעשה ולוקה שנאמר ויצא אל מחוץ למחנה זה מחנה שכניה, ולא יבא אל תוך המחנה זה מחנה לויה. וכן מצורע שנכנס לירושלים לוקה. אבל אם נכנס לשאר הערים המוקפות חומה אע"פ שאינו רשאי לפי שנאמר בדרך ישוב אינו לוקה עכ"ל. ומבואר שאין לוקין על שילוח מצורע מבתי ערי חומה דאינו אלא ביטול קיום מצות פרסום המצורע מקרא ד"טמא טמא יקרא" ומקרא ד"כרד ישב מחוץ למחנה מושבו".

וי"ל דבהלכות ביאת מקדש הביא הרמב"ם את דין שילוח המצורע שחל מדין שילוח טמאים, שמדין טומאתו חל דין שילוח המצורע דמשלחין אותו מחוץ לג' מחנות, והוי קיום דמצוות שילוח הטמאים מהמחנות. מאירך דין שילוח המצורע מעיירות המוקפות חומה אינו חל מדין שילוח טמאים ממחנה קדוש, אלא מדין קיום מצות המצורע לפרסם את טומאתו. ועיין ברמב"ם הלכות טומאת צרעת (פ"י ה"ח) וז"ל המצורעת אינה פורעת ואינה פורמת ולא עוטה על שפם אלא יושבת היא מחוץ לעיר ומודיעה לאחרים שהיא טמאה עכ"ל. וצ"ע מדוע כתב הרמב"ם

דאע"פ שאינה פורעת ופורמת מ"מ היא יושבת מחוץ לעיר דפשיטא שרק נתמעטה מפריעה ופרימה מגזירת הכתוב (עיין סוטה כג:). ונראה לבאר דכוונתו לומר דלא תימא דמכיון דאינה מחוייבת בפריעה ופרימה ועטיית שפם דהויין מקיומי מצות ד"טמא טמא יקרא", הכא נמי דפטורה מדין ישיבה מחוץ לעיר דהוי נמי קיום ד"טמא טמא יקרא", להכי אשמעינן דבזה האופן דפרסום טומאתה דהיינו לשבת מחוץ לעיר חייבת היא במצות טמא טמא יקרא, ואע"פ שאינה חייבת בפריעה ופרימה.

ולפי"ז יתכן דלרש"י דין שילוח המצורע דחל מדין פרסום המצורע נוהג בחפצא של בתי ערי חומה ואינו תלוי בקדושת בתי ערי חומה, וחל דין שילוח המצורע מבתי ערי חומה בזה"ז אע"פ שאין היוכל נוהג, ובטלה קדושת בתי ערי חומה. משא"כ דין שילוח המצורע מחוץ לג' מחנות שחל מדין שילוח הטמאים דתלוי בקדושת בתי ערי חומה וכיוכל ואינו נוהג בזה"ז.

והנה הרמב"ם (פ"י מהל' טומאת צרעת ה"ז) כתב וז"ל ודבר זה בעיירות המוקפות חומה בא"י בלבד עכ"ל. וצ"ע דמאי קמ"ל דפשיטא דקדושת ערי חומה חלה רק בעיר חומה שבא"י. אמנם לפי מה שבארנו דמצוות שילוח המצורע תלוי בחפצא של עיר חומה י"ל דס"ד אמינא דאפילו בתור"ל יש חפצא של עיר חומה וחלה מצות שילוח מצורע אף מבתי ערי חומה שבתור"ל, קמ"ל דרק בא"י חל דין שילוח מעיר חומה(52).

52) ועיין ברשימות שיעורים לספ' יבמות (דף 1: תוס' ד"ה ר' יוחנן, ונחבאר שם דהרמב"ם הבחין בין קדושת ירושלים שחלה בה קדושת מחנות לבין ערי חומה וליכא בבתי ערי חומה חלות קדושת מחנה ישראל, אלא שחל אימור עשה מיוחד על המצורע שישב מחוץ לעיר מוקפת חומה מקרא ד"כרד ישב", אך יעויין בר"ש למוס' כלים (פ"א משנה ד') שכתב וז"ל ומצורע משתלח מחוץ לג' מחנות וכו' ובתחילת ספרי בפ' נשא קידש יהושע כל עיירות המוקפות חומה בקדושת מחנה ישראל עכ"ל. ומשמע שמוכר דאף שילוח ממוקפת חומה חל מדין קדושת מחנות.

ב) ויקרא פרשת מצורע פרק יד

(ג) וַיֵּצֵא הַכֹּהֵן אֶל מַחוּץ לַמַּחֲנֶה וַרְאֵה הַכֹּהֵן וְהִנֵּה נִרְפָּא נִגַע הַצִּרְעָת מִן הַצְּרוּעַ:
(ד) וַיֵּצֵא הַכֹּהֵן וְלָקַח לַמַּטְהָר שְׁתֵּי צַפְרִים חַיִּים טְהוֹרִים וְעֵץ אֶרֶז וְשָׁנִי תוֹלַעַת וְאַזָּב:

מתוך: דברי הגות והערכה-קול דודי דופק' - עמ' לא - לב

"וראה הכהן את הנגע — " . מלאכה זו — לבקר, לחפש מומים ולהביע דעות כמבינים — יודעים אנו היטב. אולם דבר אחד נעלם מאתנו: שהכהן המטמא צריך לצאת אל מחוץ למחנה אל הנגוע והסובל בכדי לטהרו — "ויצא הכהן אל מחוץ למחנה... וצוה הכהן". עלינו לבנות לא פינות בודדות וקטנות שאין רישומן ניכר, אלא מוסדות מרכזיים לאורכן ולרוחבן של אמריקה וארץ-ישראל. חובה מוטלת עלינו לטהר את הנמצאים "מחוץ למחנה", השרויים במחנה-הבערות הגדולה.

ג) ויקרא פרשת מצורע פרק יד

(ט) וְהָיָה בַיּוֹם הַשְּׁבִיעִי יִגְלַח אֶת כָּל שְׁעָרוֹ אֶת רֹאשׁוֹ וְאֶת זָקְנוֹ אֶת גְּבַת עֵינָיו וְאֶת כָּל שְׁעָרוֹ יִגְלַח וְכִבֵּס אֶת בְּגָדָיו וְרִחֹץ אֶת בְּשָׂרוֹ בַּמַּיִם וְטָהַר:

מתוך: רשימות שיעורים על מסכת יבמות* - עמ' צט - קא

דף ה ע"א.

שיטת הרמב"ם בתגלחת נזיר מצורע

כתב הרמב"ם בפ"ז מהל' נזירות (הל"ט"ו) ז"ל

וכיצד הוא מותר בתגלחת מצוה, נזיר שנצטרע, ונרפא מצרעתו בתוך ימי נזירותו, הרי זה מגלח כל שערו וכו' ובכל מקום אין עשה דוחה ל"ת ועשה, ולמה דוחה עשה של תגלחת הנגע לנזירות, מפני שכבר נטמא הנזיר בצרעת וימי חלוטו אין עולין לו, כמו שביארנו, והרי אינו קדוש בהן, ובטל העשה מאליו, ולא נשאר אלא לא תעשה, שהוא תער לא יעבור על ראשו, ולפיכך בא עשה של תגלחת הצרעת ודחה אותו עכ"ל. והראב"ד השיג ז"ל אני שונה בריש מס' יבמות משום שהיו ליה לאו ועשה שישנו בשאלה והיינו דקילי עכ"ל. וביאור השגתו דאמאי לא הביא הרמב"ם טעמא דגמ' דעשה דגילוח מצורע דוחה ל"ת ועשה דנזיר משום שישנו בשאלה, ובמקום זה חידש הרמב"ם דבמצורע העשה דנזיר בטל, והרי מהסוגיא מוכח להיפך, והוא שישנו לעשה אלא שנדחה מפני שישנו בשאלה.

וביאר מרן הגר"ח זצ"ל שקיימים שני דינים

בעשה של "קדוש יהיה גדל פרע שער ראשו": (א) איסור עשה, שאסור לו לנזיר להתגלח בתער, ואם גילח עבר על איסור עשה; (ב) קיום מצות עשה, שאם גדל שערו כל ימי נזרו קיים מצות העשה של "קדוש יהיה גדל פרע שער ראשו". וכן מפורש הוא ברמב"ם (פ"א מהל' נזירות הל"ג) וז"ל נדר בנזיר וקיים נדרו כמצותו הרי זה עושה שלש מצות עשה כו' והשניה גדל פרע שער ראשו עכ"ל. ואם גילח בימי נזרו ביטל את קיום העשה הזה כמו מי שלא אכל מצה בליל הסדר.

*קטע זה הינו תמצית של מאמר הרב זצ"ל "בדין תגלחת מצורע בימי נזירות" בספר חידושי הגר"ם והדרי"ד עמ' לג-מו [מהדורה ב - הוצאת מוסד הרב קוק].

והנה מש"כ הרמב"ם שהעשה של "קדוש יהיה"

בטל בימי צרעתו שייך רק לקיום מצות העשה, כי ימי צרעתו אינם עולים לו לנזירותו, וחלה הפקעה בעצם קדושת הנזיר, ולכן אינו מקיים את מצות "קדוש יהיה גדל פרע שער ראשו", דעיקר קיום העשה תלוי בניהוג קדושת הנזירות, ובימי צרעתו דפקעה קדושה זו, ליכא קיום העשה.

והא ראייה שקדושתו פקעה שהרי איסור ההנאה

של שער נזיר דילפינן מ"קדוש יהיה גדל פרע שער ראשו" אינו נוהג בנזיר מצורע וכמבואר בירושלמי נזיר (פ"ח הל"ב) וברמב"ם (פ"י מהל' נזירות הל"ב). והיינו טעמא משום דבנזיר מצורע חלה הפקעת קדושה, והאוסר של שער הנזיר אינו השם נזיר שבגברא, אלא עצם קדושת נזירותו, ובימי חלוטו כשהוא מצורע חסרה קדושת נזיר, ומש"ה שערו מותר.

וכל זה בנוגע לקיום העשה שאינו מקיימו בימי

צרעתו, אבל איסור העשה נוהג כמו שאר איסורי הנזיר. והטעם משום שאיסורי הנזיר אינם תלויים בקדושת הנזירות, כי אם בחלות שם נזיר שבגברא בלחוד, וחלות שם נזיר חל בגברא אפילו בימי צרעתו ואסור באיסור העשה דגילוח. משא"כ קיום העשה של "קדוש יהיה", שמקיים מצות עשה זו בניהוג קדושת נזיר, דלא שייך בימי צרעתו.

והנה כל ההלכה של דחיית עשה לל"ת, נאמרת

רק בנוגע לאיסורין, כי קיום מצות עשה דוחה איסור לאו. אבל ליכא דין דחייה בנוגע לקיום מצות עשה. כי כשיש לגברא שתי קיומי מצוות עשה המוטלות עליו לעשותן ולקיימן חל דין קדימה, דלמצות עשה אחת יש קדימה על חבירתה, וחייב לקדם ולעשותה בראשונה והשניה לאחריה.

ולפיכך אמר הגר"ח זצ"ל שבאמת אף הרמב"ם מסכים לסוגיין דאיסורי נזיר קלים שישנם בשאלה, וקולא זו הוא היסוד לדחיית איסור העשה ול"ת דנזיר. משא"כ בנוגע לקיום מצות העשה של "קדוש יהיה גדל פרע שער ראשו", דאין נ"מ במה דישנה בשאלה, שהרי קיום מצות עשה אינה נתפסת בדחייה, ואפילו אם ישנה בשאלה אינה נדחה, דדחייה חלה באיסורים ולא בקיומי מצוות, ואילו סדר קיומי מצוות עשה תלוי בדיני קדימה. וא"כ יתכן שקיום מצות נזירות קודמת למצות עשה דתגלחת מצורע. ומשום כך הוזקק הרמב"ם לטעם אחר, דהיינו שהעשה ד"קדוש יהיה" בטל בימי צרעתו ובהתאם לכך מתגלח בשביל מצות טהרת צרעתו. ויוצא שטעם הגמ' וטעם הרמב"ם משלימים זה לזה - הרמב"ם מדבר אודות קיום העשה והגמרא מדברת אודות איסור העשה, ע"כ מדברי הגר"ח זצ"ל.

אמנם צע"ק בזה, דהנה הרמב"ם (פ"א מהל' נזירות הל"ג) כתב וז"ל נדר בנזיר וקיים נדרו כמצותו הרי זה עושה שלש מצות עשה, האחת ככל היוצא מפיו יעשה והרי עשה, והשניה גדל פרע שער ראשו והרי גדל, והשלישית תגלחתו עם הבאת קרבנותיו כו' עכ"ל, ולכאורה העשה ד"ככל היוצא מפיו יעשה" אינו תלוי בקדושת הנזיר ורק במה שקיים את ההפלאה דנזירות בלי לחללו, וא"כ היאך יפרש הרמב"ם את הדין של תגלחת מצורע נזיר לאור קיום מצות העשה של "ככל היוצא מפיו יעשה", דלכאורה חלה גם בנזיר מצורע.

ונראה שגם במצות "ככל היוצא מפיו יעשה" ישנם דין של איסור עשה וגם דין של קיום עשה. איסור העשה אוסר את חילול ההפלאה בדומה ללאו ד"בל יחל דברו". דנזירות מהוה הפלאה ונדר, ואסור לנזיר לחלל את נדר נזירותו. וכמו שבכל נדרי איסור שבתורה שעיקר החלות הוא איסורי חילול ההפלאה

בנזיר נמי חלים איסורי הפלאה. את דין זה הדגיש הרמב"ם בפ"א מהל' נזירות (הל"א) כשכתב וז"ל הנזירות הוא נדר מכלל נדרי איסור שנא' כי ידור נדר נזיר וגו' עכ"ל, ובכך הוא משווה את נדר נזיר לשאר נדרי איסור שבתורה. אמנם ישנו אף דין שני ב"ככל היוצא מפיו יעשה" שיש בנזירות קיום עשה דהפלאה. ובזה נדר נזיר שונה מנדרי איסור, כי בנדרי איסור בעלמא אין קיום מצות עשה ולא קיום הפלאה, אלא חלות איסור דחילול ההפלאה לבדו. משא"כ בנזיר, שאם מקיים את נזירותו הריהו מקיים מצות עשה של "ככל היוצא מפיו יעשה". ובכך נדר נזיר דומה לנדרי הקדש דעלמא, שכשארם מקדיש ומקיים את נדרו יש לו קיום מצוה של "מוצא שפתיך תשמר", וה"ה בנזיר שהוא מקיים את מצות "ככל היוצא מפיו יעשה". ועיין בהשגות הרמב"ן לספר המצוות (מצוה צ"ד) המונה נדרי הקדש ונדרי איסור לשתי מצוות שונות - כי בנדרי הקדש ישנו גם קיום מצוה, ואילו בנדרי איסור ישנו רק איסור עשה בלי קיום מצוה. ויוצא שבנזיר חלים גם קיום מצות עשה וגם איסור עשה דהפלאה.

ומשו"ה נראה דמה שכתב הרמב"ם בנוגע למצות "קדוש יהיה" הריהו סובר נמי בנוגע למצות "ככל היוצא מפיו יעשה", ושאפשר לו לנזיר מצורע להתגלח, משום דבנוגע לאיסור העשה דהפלאה מכיון דנזירות ישנה בשאלה אמרינן עשה דוחה ל"ת ועשה, ומאידך בנוגע לקיום מצות העשה דהפלאה אמרינן שבימי צרעתו בטלה קיום העשה, כי במצורע חסרה קדושת נזיר שלמה, ואינו מקיים לא את העשה של "קדוש יהיה" ולא את העשה של "ככל היוצא מפיו יעשה". משום דהמצוה של "ככל היוצא מפיו יעשה" הוא שיקיים את נדרו לעשות את המצוה של "קדוש יהיה". ובמצורע דליכא "קדוש יהיה" ליכא קיום "ככל היוצא מפיו יעשה".

(ד) ויקרא פרישת מצורע פרק יד
(לה) ובא אשר לו הבית והגיד לפהון לאמר כנגע נראה לי בבית:

מתוך: איש ההלכה-גלוי ונסתר - עמ' לא - לג

ראשונה בברכות עד האחרונה במסכת עוקצין. ובאותה הדייקנות ובאותה אמת המידה, שבהן השתמש לקבוע הלכה לדורות בדין האומר לחברו אל תפרעני אלא בפני פלוני ופלוני²⁷, או המפקיד אצל חברו פירות שאינם מדודים וערבם עם פירותיו וכו'²⁸, או בדין פשיעה בקרקעות²⁹ וכיוצא בהם, דינים הכרוכים בחיים היומיומיים של עמנו, התייחס גם לסדר עבודת כהן גדול ביום הכיפורים, הלכות קרבן פסח, פסול לינה, יוצא, נזירות, פרה אדומה, טומאת מת וצרעת וכו'.

כלום ידאג המתמטיקאי, שאין המספר האי-רציונלי האידיאלי מכוון כלפי מספר ריאלי? גם בעל ההלכה וגם המתמטיקאי חיים בתחום אידיאלי ונהנים מזיו יצירתם. "כשאדם מבין ומשיג איזו הלכה במשנה או בגמרא לאשורה וכו' והנה הלכה זו היא חכמתו ורצונו של הקב"ה שעלה ברצונו שכשיטעון ראובן כך וכך דרך משל ושמעון כך וכך היה הפסק ביניהם כך וכך, ואם לא היה ולא יהיה הדבר הזה לעולם לבוא למשפט על טענות ותביעות אלו, מכל מקום מאחר שכך עלה ברצונו וחכמתו של הקב"ה, שאם יטעון זה כך וכך והיה הפסק כך, הרי כשאדם יודע ומשיג בשכלו פסק זה כהלכה הערוכה במשנה או בגמרא או בפוסקים, הרי זה משיג ותופס ומקיף בשכלו רצונו וחכמתו של הקב"ה דלית מחשבה תפיסא ביה" וכו'³⁰.

27 ר' רמאל, איש המבורג, חיבר ספר מיוחד "ושב הכהן" העוסק בהלכות קודשים. ר' אריה ליב, איש ספיץ, הקדיש כמעט את כל ספרו "נברות ארי" על יומא להלכות קודשים וגם ב"סורי אבן" וב"שאנת אריה" מפלפל הוא בקורת רוח והנאה וחיבה בהלכות שאינן שייכות לתחום "אגורח חיים". ר' יצחק, איש קרלין, התעסק הרבה בענייני קדשים בספריו "קרן אורה" (נכון על מנחות, נזיר ועוד). הספר "מי נפתח", שמעולם לא יז מעל שולחנו של ר' חיים, איש בריסק, מפרש את הקדמות הרמב"ם לסדר טהרות. הצלחתו של הספר "מנחות חינוך" כרוכה בעובדה, שהסחבר לא צימצם את עצמו בענייני נשים ונויקין אלא עסק בכל מצוות התורה. כלפי ליא, המחבר הנ"ל קיצר בדיני מסוגות והאריך במצוות שאינן נהנות אלא בזמן הבית. הספר "אור שמח" של ר' מאיר שפחה, איש דווינסק, מקיף את כל התורה כולה. חלק הגון מכתבי אבא מרי ז"ל, מוקדש לענייני קדשים. הנני מסתפק רק בהצמאות בודדות, כי אסו כרוכלא איזיל ואימני.

28 פ' טו מה' מלוח ולוח ה' א, ב.

29 פ' ה מהלי שאלה ופקדון ה' י, ב.

30 פ' ב מה' שכירות ה' ג.

31 "ליקוסי אמרי", הרב חוקן ז"ל.

"עיר הנדחת לא היתה ולא עתידה להיות, ולמה נכתבה? דרוש וקבל שכר! בית המנוגע לא היה ולא עתיד להיות, ולמה נכתב? דרוש וקבל שכר! בן סורר ומורה לא היה ולא עתיד להיות, ולמה נכתב? דרוש וקבל שכר"³¹. אין איש ההלכה מצטער כלל וכלל על העובדה, שהרבה יצירות אידיאליות אינן מתגשמות כלל וכלל, כי מה הוא ההבדל, אם עיר הנדחת, בית המנוגע ובן סורר ומורה היו או לא היו, עתידיים או אינם עתידיים להיות? יסוד היסודות ועמוד המחשבה ההלכתית המה לא ההוראה למעשה, אלא קביעת הלכה עיונית. לפיכך השתמשו ועדיין משתמטים אישי ההלכה היותר גדולים מלכתחן בכהונת רבנות בישראל, ונספחים על הסיעה של יראי-הוראה. ואם ההכרה, שלא יגונה, מכריחם לעבור על דעתם ולהורות הלכה למעשה, אין זו אלא תעודה זעירה ומצערה, שאין אישי ההלכה מתמכרים אליה. ההלכה — לא המעשה; היצירה האידיאלית — לא הריאלית, מייצגות שאיפת בעל ההלכה³². איש ההלכה מפלפל בענייני קדשים וטהרות ומתעמק במושגיהם, דיניהם ובחינותיהם באותה הרצינות שבה הוא חוקר ודורש דיני עגונה, סוען ונטען ומאכלות אסורים. ישיבת וולוז'ין הנחיגה את לימוד התלמוד כסדרו — מברכות עד נידה — בלי לדגל על מסכתות, שאינן עוסקות בדברים הנוהגים בזמן הזה. ר' חיים, איש בריסק, הירצה בוולוז'ין, חוץ משיעורו הקבוע, שיעור מקביל בזבחים ומנחות. כשאמר שיעורו בעירובין, טיפל גם באהלות — דיני טומאת מת. כשלמד ברכות, נזקק להלכות זרעים, אף שאין מצוות התלויות בארץ נוהגות בחוץ לארץ. חלק השוב מחידושי תורתו מוקדש לענייני קודשים וטהרות. כן נהגו הנצי"ב ז"ל, וחרבה גאוניים לפני-הם ולאחריהם. עמדה זו היתה מידתם של בעלי הלכה מקדמת דנא³³. רש"י, בעלי תוספות ושאר חכמי צרפת וספרד הקדישו הרבה מכוחותיהם הענקיים גם לעניינים שאינם נוהגים בזמן הזה. הרמב"ם סידר בספרו הגדול "יד החזקה" כל דיני התורה, ממשנה

25 סנהדרין, ע"א ע"א.

26 קידושין, מ ע"ב, "וכבר נשאלה שאלה זו במניהם — תלמוד גדול או מעשה גדול וכו' נענה ר' עקיבא ואמר: תלמוד גדול. נענו כולם ואמרו: תלמוד גדול, שתלמוד מביא לידי מעשה. תניא ר' יוסי אומר: גדול תלמוד שקדם לחלה ארבעים שנה, לתרומות ולמעשרות חמישים וארבע וכו' וכשם שהלימוד קודם למעשה כך דינו קודם למעשה" וכו', ועיין בתוס' שם.

ה) ויקרא פרשת מצורע פרק טו
ה) ואיש אשר יגע במשכבו וכבס בגדיו
ורחץ במים וטמא עד הערב:

מתוך: מפניני הרב - עמ' שז-שח

פרשת מצורע: ואיש אשר יגע במשכבו וכו'. באבות ותולדות דטומאה קיי"ל דתולדותיהן לאו כיוצא בהן. ועיין תוסי ריש ב"ק (ב): ד"ה דאילו) שהקשו, דהלא קיי"ל דחרב הרי הוא כחלל, שהמת דינו כאבי אבות הטומאה, וכן כלי המתכת שקיבל את הטומאה ממנו, ולכאורה זה סותר להך כללא דטומאה בעיין בדוקא שמה שמקבל טומאה מדבר אחר יהיה בדרגה פחותה של טומאה, ואיך יתכן שאבי אבות יעביר טומאה לכלי שגם כן יהיה אבי אבות. ולכן ביארו בשם ר"ת, שמאחר שאתו כלי המתכת אינו עושה לכלי מתכת אחר שיהיה בבחינת אבי אבות, הרי, שאף על פי שהחרב דינו כאבי אבות, מכל מקום הורדה במקצת יש אף כאן בדרגת הטומאה. ועל דרך זה הוסיף רבנו ושאל, דהיאך יתכן שהזב שדינו כאב הטומאה, יעשה למשכב ומושב שמקבל ממנו טומאה, שיהיה ג"כ בדרגה של אב הטומאה. וביאר דאין זה בחינה של **קבלת** טומאה, שהטומאה **עוברת** מהזב אל המשכב, דאילו כן, איה"נ שלא יתכן לומר שיהיה המשכב בבחינת אב. אלא גדר הענין הוא שהכלי אשר יושב עליו הזב חל עליו השם של מושב הזב, וכך הוא הדין – שמושב זה טמא הוא [כבחינת טומאה היוצאה עליו מגופו, שהטומאה מתחילה מיניה וביה]. ודוקא בבעל נדה, שמטמא משכב תחתון כעליון, כלומר, כעליונו של זב, ואין מושבו אב הטומאה אלא ראשון לבד, עיין גמי נדה (לב): ורשי"י לסנהדרין (נה:), ששמה גדר הענין הוא שהטומאה **עוברת** מבעל הנדה אל המושב, וממילא, צריכה היא הטומאה בהכרח לרדת בדרגתה מאב לראשון, דטומאה קיי"ל דתולדותיהן לאו כיוצא בהן.

(ו) ויקרא פרשת מצורע פרק טו
(ז) ואיש כי תצא ממנו שכבת זרע ורחץ במים את כל בשרו וטמא עד הערב:

מתוך: רשימות שיעורים על מסכת ברכות - עמ' רפב - רפג

אסרו לבעל קרי לקיים מצות ברכות ק"ש שהיא מדרבנן. ואם יברך לית ליה קיום מצוה דברכות ק"ש כלל דהרבנן אסרו לבע"ק לקיים מצות ברכות ק"ש מדרבנן והפקיעו את קיום המצוה דברכות ק"ש מבעל קרי.

ב ועוד יש לפרש דאע"פ דבמצוה דאורייתא רמיא חיובא על הגברא, מ"מ יש לחכמים כח להחיל איסור לעשות את עצם מעשה המצוה, ולמשל בתקיעת שופר בשבת י"ל דרבנן לא הפקיעו את חיוב מצות שופר בשבת, ומה"ת חל חיוב אף בשבת, וחכמים רק הטילו איסור לתקוע שופר בשבת, משא"כ במצוות דרבנן יש כח לחכמים להפקיע את עצם החיוב. וע"כ לגבי קריאת שמע מכיון שחל חיוב על הגברא מה"ת לקרוא ק"ש, ויש איסור דרבנן לבעל קרי לקרוא בחורה, מכיון שאינו עובר איסור זה ע"י הרהור הריהו חייב להרהר בק"ש כדי לצאת יד"ח קריאת שמע מה"ת. משא"כ לגבי ברכות ק"ש שהן מדרבנן, הפקיעו רבנן את עצם החיוב לברך וע"כ אינו מברך ע"י הרהור. ועיין ברש"י על המשנה (ר"ה לא לפניו) וז"ל כיון דברכות לאו מדאורייתא מיחייב לא אצרכוהו רבנן עכ"ל. ולפי"ז כוונת המשנה "ואינו מברך לפניו ולא אחריה" היינו שאינו צריך לברך.

דף כ ע"ב. גמ'. וז"ל אמר רבינא זאת אומרת הרהור כדבור דמי דאי סלקא דעתך לאו כדבור דמי למה מהרהר אלא מאי הרהור כדבור דמי יוציא בשפתיו כדאשכחן בסיני עכ"ל. יש לעיין בשיטת רבינא דהרהור כדיבור דמי ובעל קרי שמהרהר בק"ש יוצא ידי חובתו, מ"ט בעל קרי אינו מהרהר בברכות ק"ש וברכות הנהנין שהן מדרבנן. ונראה לכאור את החילוק בין ק"ש שחיובה מה"ת לברכות ק"ש וברכות הנהנין שחיובן מדרבנן בשני אופנים.

א י"ל דבמצוה דאורייתא אין כח ביד החכמים להפקיע את עצם החיוב מהגברא, וכן אין כח לחכמים לאסור עצם קיום המצוה, אלא דחכמים רק אסרו בעל קרי בקריאת תורה שבכתב, וממילא נאסר בקריאת שמע בדיבור פה, ומכיון דמ"מ רמיא על הגברא חיוב מצות ק"ש דאורייתא, ולא כל כמינייהו לאסור קיום מצוה מה"ת, ויכול הגברא לקיים מצות ק"ש למאן דאמר הרהור כדיבור דמי ע"י הרהור, משו"ה חייב הוא להרהר בקריאת שמע. משא"כ בנוגע לברכות ק"ש שחיובן מדרבנן יש כח ביד חכמים לאסור את עצם קיום המצוה, ואסרו לבעל קרי להתפלל ולברך אף ע"י הרהור. ולפי"ז הא דקתני במשנה "ואינו מברך לא לפניו ולא לאחריה" ר"ל דאינו רשאי לברך, דרבנן

ז) ויקרא פרשת מצורע פרק טו
(טז) ואיש כי תצא ממנו שכבת זרע ורחץ במים את כל בשרו וטמא עד הערב:

מתוך: רשימות שיעורים על מסכת ברכות - עמ' שלא – שלב

והנה עיין בדברי הרמב"ם (פ"ו מהל' ברכות ה"ה) וז"ל כל הצריך נטילת ידים אם הטביל ידיו במי מקוה אינו צריך דבר אחר ואם הטבילן במים שאין בהן שיעור מקוה או במים שאובין שבקרקע לא עשה כלום שאין המים השאובין מטהרין את הידים אלא בנטילה עכ"ל. והשיג עליו הראב"ד (שם) וז"ל זה אינו מחזור שהרי בעלי קריין טובלין בהן אע"פ שהן שאובין אם יש בהן ארבעים סאה עכ"ל. ולפי מה שנתבאר נראה דהרמב"ם מחלק בין טבילת בעל קרי לבין טבילת ידים לאכילה, וסובר דבעל קרי בעי מעשה טבילה אבל אין צורך לטבול בחפצא של מקוה כשירה, וע"כ פסק שבעל קרי טובל בארבעים סאה של מים שאובים. משא"כ לגבי טבילת ידים לאכילה שהרמב"ם מצריך שיטבול בחפצא של מקוה כשרה. ונראה שהטעם בזה הוא דנטילת ידים לאכילה הוי דין טהרת ידים לאכילה, ואין טבילה מטהרת אלא בחפצא של מקוה כשרה. משא"כ טבילת בעל קרי לתפלה דהוי דין בהכשר הגברא להתפלל, ומשו"ה סגי במעשה טבילה בעלמא, וע"כ מועילה טבילתו במ' סאה דמים שאובים. מאידך הראב"ד סובר דאף לאכילה לא צריך אלא מעשה טבילה בעלמא כדן טבילת בעל קרי, ולפיכך פסק שאף אם טבל ידיו במים שאובים שבקרקע דמועילה טבילתו.

דף כב ע"ב. גמ'. וז"ל אלא למ"ד בקרקע אין בכלים לא מכל מקום לאתויי מאי לאתויי מים שאובין עכ"ל. ונראה דהפסול דמים שאובים הוי פסול בחפצא של המקוה, ואם טובל אדם בשאובים חל חלות מעשר טבילה, אלא דאיכא פסול בחפצא של המקוה. משא"כ כשטבל בכלי ליכא מעשה טבילה כלל, וס"ל להך מ"ד שעזרא תיקן דבעל קרי צריך לטבול במעשה טבילת אבל לא צריך לטבול במקוה כשירה, וע"כ טובל אף בשאובין. ברם אף בעל קרי צריך לטבול בשיעור ארבעים סאה, דמ' סאה הוי שיעור במעשה טבילת דפחות מארבעים סאה לא חשיב מעשה טבילה ואינו שיעור בחפצא של מקוה. ויש ראייה לזה משיטת הראשונים (עי' בטור יו"ד סי' ר"א סע' א' ובב"י שם בשם הר"י והרא"ש) דאע"פ שטובלים כלים במעיין שיש בו כל שהוא, אין אדם טובל במעיין אלא א"כ יש בו מ' סאה. ונראה שהביאור בזה הוא דלטהרת אדם בעי מעשה טבילה, ובפחות מארבעים סאה לא חשיב מעשה טבילה, משא"כ בכלים דבעי חפצא של מקוה כשרה ואינם צריכים מעשה טבילה כאדם במ' סאה, וחפצא של מעיין כשר בכל שהוא.

(ח) ויקרא פרשת מצורע פרק טו
(כח) ואם טהרה מזובה ספירה לה שבעת ימים ואחר הטהרה:

מתוך: בעקבי הצאן - עמ' קעו

ועי' תוס' כתובות (עב.) ד"ה וספרה לה, שהקשו, אמאי אין הזבה מברכת על ספירתה, כמו שמברכים על ספירת העומר, עיי"ש. ועי' פתחי תשובה (קצ"ו סק"ד) שהשל"ה הצריך שתמנה בכל יום מז"נ בפה, דומיא דספירת העומר, וכדמשמע מפשטות לשון התוס'. וכב' רבנו, ז"ל, ביאר שכונת התוס' היתה להקשות שתברך בכל יום מז"נ קודם שתעשה הבדיקה, ולא קודם שתספור בפה, דמעשה הבדיקה וההשגחה על הנקיות הוא הוא עצם המצוה דוספרה לה.

ט) ויקרא פרשת מצורע פרק טו

(לב) זאת תורת הזב ואשר תצא ממנו שכבת זרע לטמאה בה:
(לג) והרהו בנדתה והזב את זובו לזכר ולנקבה
ולאיש אשר ישכב עם טמאה. {ב}

מתוך: שיעורי הגר"ד על מסכת כריתות - עמ' קמג - קמז

מסכת כריתות ה, א

דאמר רבי יוחנן: ראה אחת כלילה ובי ביום – מביא, בי כלילה ואחת ביום – אין מביא. אמר רב יוסף: תדע דאחת כלילה ובי ביום מביא, דהא ראייה ראשונה שכבת זרע בעלמא, ואילו חוי תרתין אחרניתא מצטרפי לתו. אמר רב ששת בריה דרב אידי: מידו איריאו ראייה ראשונה של זב חוייה בזמן חיובא, אחת כלילה כיון דלאו בזמן חיובא חוייה, אי לאו דאשמעינן רבי יוחנן דמצטרף, הוזה אמינא לא תצטרף.

"הרואה ראייה אחת של זוב – הרי הוא כבעל קרי; ראה שתיים – הרי זה זוב, וצריך ספירת שבעה וביאת מים חיים ואינו חייב בקרבן; ראה שלש ראיות – הרי זה זב גמור וחייב בקרבן" (רמב"ם הלי' מחוסרי כפרה פ"ב ה"ד). לכאורה היה נראה, שכל שלוש הראיות הן חלק מהמחייב של הקרבן. ואכן, זו סברת רב ששת בריה דרב אידי, שמצריך שכל הראיות תהיינה בזמן חיוב על מנת לחייב קרבן. אך רבי יוחנן סובר שראייה אחת כליל שמיני לפני זמן החיוב מצטרפת עם שתי ראיות ביום כדי לחייב קרבן. לדעתו, נראה שהראייה הראשונה איננה חלק מהמחייב של הקרבן, שהרי כשעתה אינה חשובה אלא כשכבת זרע. הראייה הראשונה אינה אלא תנאי המגדיר את הראיות הבאות אחריה כראייה שנייה ושלישית. וכך פסק הרמב"ם (שם פ"ג ה"ה): "ראה ראה אחת כליל שמיני ושתי ראיות ביום שמיני – הרי אלו מצטרפין ומביא קרבן שני על זיבות האחרונות, שהרי ראייה ראשונה של כל זב כשכבת זרע היא חשובה. ואם ראה אחריה שתיים, מצטרפת עמהם לקרבן, אבל אם ראה שתיים כליל שמיני ואחת ביום שמיני – אין מצטרפת ואינו מביא קרבן על הזיבה זו האחרונה".

אך יש להקשות על שיטת רבי יוחנן, ממה שלמדנו (נדה לה, א): "אמר רב הונא: ראייה ראשונה של זב מטמאה באונס, שנאמר 'זאת תורת הזב ואשר תצא ממנו שכבת זרע', מה שכבת זרע מטמאה באונס, אף ראייה ראשונה של זב מטמאה באונס. תא שמע: ראה ראייה ראשונה – בודקין אותו; מאי לאו לטומאה? לא, לקרבן". הרי לנו, שהראייה הראשונה היא חלק מהמחייב של הקרבן, ואינה רק כגדר תנאי, ולכן אינה מטמאה באונס. וכך פסק הרמב"ם (שם פ"ב ה"ה): "כמה דברים אמורים שבודקין את הזב בדוכים אלו? בראייה שנייה של זוב, שבה יעשה זוב כמו שיתבאר, אבל ראייה ראשונה אפילו ראה אותה באונס וראייה שנייה מחמת בשרו – הרי זה טמא טומאת זיבות, ואף על פי כן בודקין אותו בראשונה, כדי למנות בה שלש ראיות לחייבו קרבן". נמצא, שלעניין שתי ראיות המטמאות טומאת זיבה, אף ראייה ראשונה באונס בכלל; אך לעניין שלוש ראיות המחייבות קרבן, יש דרישה שהראייה הראשונה תהיה מחמת בשרו. לכאורה מוכח מכאן, שלעניין קרבן, הראייה הראשונה היא חלק מהמחייב. וצריך עיון מסוגייתנו, שלדעת רבי יוחנן ראייה אחת כלילה לפני זמן החיוב מצטרפת עם שתי ראיות ביום כדי לחייב קרבן.

עוד יש להקשות על המשך דברי הרמב"ם: "ראייה שלישית אין בודקין אותו בה, אלא אפילו ראה אותה מחמת אונס, הואיל ונזקק לטומאה, שהרי ראיות שנעשה בהן זב מחמת בשרו היה, לפיכך יתחייב בקרבן". הרמב"ם מחייב קרבן בלי בדיקת הראייה השלישית, אף על פי שראייה זו היא חלק מהמחייב של הקרבן. לכאורה היה נראה לומר בזה, שדין "מבשרו ולא מחמת אונסו" אינו משום שראייה מחמת אונס אינה כגדר ראייה, אלא דין בחלות שם זב שנינו כאן. כלומר, אין דין זב חל על ידי ראיית אונס, ודבר זה

למדנו מהכתוב "זב מבשרו", המלמד שרק על ידי זיבה מחמת בשרו חל עליו שם זב, ולא על ידי ראיית אונס. לפי זה, אנו מבינים מדוע לעניין טומאת זב אין הרמב"ם דורש בדיקה בראייה הראשונה, כפי שביאר: "במה דברים אמורים שבדוקין את הזב בדרכים אלו? בראייה שנייה של זב, שבה יעשה זוב". ולפי הרמב"ם, אין בדוקין אותו אף בראייה שלישית, ומכאן שראייה שלישית אינה מחדשת בו שם זב לעניין קרבן. הרי לגבי טומאה, אין הפרש בין זב בעל שתי ראיות לזב בעל שלוש ראיות, ואין ביניהם אלא חיוב קרבן לחוד. אם כן, מסתבר שיש רק שם זב אחד, שחל בראייה השנייה, והראייה השלישית מחדשת חיוב קרבן בלבד. לכן, אין דין "מחמת בשרו" בראייה השלישית, וגם הרואה מחמת אונס חייב קרבן. אך אין בדברינו כדי להסביר מדוע בודקים את הראייה הראשונה כדי לחייב קרבן, שהרי אין ראייה זו מחדשת שם זב.

לכן נראה, שלעניין זב ראייה באונס אינה ראייה כלל. ממילא, לעניין קרבן גם הראייה הראשונה צריכה להיות "מחמת בשרו", אף על פי שראייה זו אינה אלא בגדר תנאי כדי להגדיר את הראיות הבאות אחריה. ואין מקום להקשות על שיטת רבי יוחנן המחייב קרבן כאשר הראייה הראשונה הייתה בליל השמיני, משום שאין ראייה זו חלק מהמחייב של הקרבן, כי אם תנאי, ולפיכך אף ראייה בליל השמיני לפני זמן החיוב בכלל.

ובאשר לבעל שתי ראיות, שאין בודקין את הראייה הראשונה, יש לחקור אם טומאת זב אחר שתי ראיות מתחדשת לגמרי רק לאחר הראייה השנייה, או שמא טומאת זב היא הרחבה של טומאת הערב שקדמה לה בראייה הראשונה. מסתבר, שכזה תלוי דינו של רב הונא, שקבע: "מה שכבת זרע מטמא באונס, אף ראייה ראשונה של זב מטמאה באונס" (נדה לה, ב.). לדעתו, טומאת זב בנויה על טומאת שכבת זרע שקדמה לה, ולכן כל ראייה המטמאת טומאת שכבת זרע נחשבת לראייה ראשונה של זב. ברם. כל זה אינו אלא לעניין טומאת זב, אך לגבי חיוב קרבן זב, אין שום קשר בין טומאת שכבת זרע לחיוב הקרבן. ובכן, לעניין קרבן יש צורך בשלוש ראיות "מחמת בשרו", וראייה ראשונה באונס אינה בכלל.

אמנם, עדיין יש לבאר מדוע הראייה השלישית מחייבת קרבן אפילו באונס, אם אמנם ראייה באונס כלל אינה ראייה לעניין זב. ועיין בהמשך הסוגיה בנדה, שהביאה בזה מחלוקת בין רבי אליעזר ותנא קמא כאשר לדרשת הכתוב (ויקרא ט"ו, לג) "והזב את זובו לזכר ולנקבה": "רבי אליעזר אומר: אף בשלישי בודקין אותו, מפני הקרבן וכו' וכולי עלמא לקרבן והכא באתים קא מיפלגי: רבנן לא דרשי אתים ורבי אליעזר דריש אתים. רבנן לא דרשי אתים – 'הזב' חדא, 'זובו' תרתי, 'לזכר' בשלישי אקשיה רחמנא לנקבה; ורבי אליעזר דריש אתים: 'הזב' חדא, 'את' תרתי, 'זובו' תלת, כרביעי אקשיה רחמנא לנקבה". ועיין ברש"י, שפירש: "זב חדא, 'זובו' תרתי לזכר – כלומר עד כאן יש לו דין זכר, שאינו מטמא באונס, מכאן ואילך, דהיינו שלישית, 'לנקבה' כתיב, כלומר יש לו דין נקבה שמתמאה באונס, כדילפינן בפירוקין מ'כי יזוב זוב', ואיהי נמי מיימא ליה לדידי קרבן". בפשטות, היה נראה לפרש, שלפי התנא קמא יש כאן גזרת הכתוב המשווה ראייה השלישית של זב לראיית נקבה, שחשובה ראייה אפילו באונס. אך לפי זה, יש לדייק במה שהוסיף רש"י: "ואיהי נמי מיימא ליה לדידי קרבן" – ומה איכפת לנו בזה? ונראה, שרש"י בא לפרש שהמחייב של קרבן זב לזכר ולנקבה הוא אותו מחייב, ועל כורחנו שדין ראיית נקבה, החשובה ראייה אפילו באונס, הוא שמחייב גם זב בקרבן.

ובטעם הדבר נראה, שלעניין טומאה אין מקום להשוות בין זב לבין זבה. הראייה הראשונה של זבה מחייב שמירת יום כנגד יום, ואילו הראייה הראשונה של זב אינה אלא טומאת ערב של שכבת זרע. הראייה השנייה של זב מטמאתו טומאת שבעה, ואילו הראייה השנייה של זבה מחייבת רק שמירת יום כנגד יום. אך הראייה השלישית מחייבת קרבן בין בזכר ובין בנקבה. ובכן, לדעת תנא קמא, המחייב של קרבן זב, בין לזכר ובין לנקבה, הוא אותו מחייב, וכשם שבזבה ראיית אונס מחייבת קרבן, הוא הדין בראייה שלישית של זב, כפי שדרש מהכתוב "לזכר ולנקבה". אך לפי רבי אליעזר, הדורש "את", יש מחייב אחד לקרבן זב, שהוא ראייה מחמת בשרו, להוציא ראיית אונס, ומחייב שונה לקרבן זבה, דהיינו ראיית נקבה, הכוללת ראיית אונס.